

Мхітарян Л. Е.,
студентка 5 курсу,
8 групи, Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України
Національного
юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

НАСИЛЬСТВО В СІМ'Ї ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ЖІНОЧОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Ключові слова: насильство в сім'ї, жіноча злочинність, детермінація.

Keywords: violence in family, female crime, determination.

Анотація: Розглянуто питання насильства в сім'ї як детермінанти жіночої злочинності, в аспектах перетворення жінки-жертви домашнього насильства у злочинця і формування агресії у неповнолітніх дівчат, які є свідками насильства в сім'ї.

Abstract: The issues of family violence as determinant of female crime, in aspects of transforming a woman victim of family violence into a criminal, and the formation of violent guides for underage girls who are witness family violence are disclosed.

Проблеми насильства в сім'ї та жіночої злочинності в Україні не є новими, багато праць науковців-кримінологів були присвячені їх дослідженню. Оремо досліджувались питання сімейно-побутового конфлікту (Б. М. Головкін), злочинності неповнолітніх осіб жіночої статі (Н. С. Скриннікова), мотивів та мотивації злочинів, учинених жінками (О. М. Подільчак). Деякі дослідники особливу увагу приділяли питанням захисту прав жінок від насильства в сім'ї (А. І. Ніколайчук) та кримінологічної характеристики жінок-жертв насильства в сім'ї (Г. В. Федькович). Актуальність нашої роботи полягає в дослідженні проблеми насильства в сім'ї

як детермінанти, що породжує особу «жінки-злочинця». Нашу увагу зосередимо на двох основних аспектах: 1) перетворення жінки-жертви насильства в сім'ї в жінку-злочинця; 2) виховання дівчинки в умовах сімейного насильства, як передумова формування жінки-злочинця.

Відповідно до ч.1 ст. 1 Закону України «Про попередження насильства в сім'ї» від 15.11.2001 року № 2789-III «насильство в сім'ї» – це будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і наносять йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю [1]. Типова модель сімейного насильства – це застосування сили сильнішим стосовно слабшого члена сім'ї. Саме тому найчастіше жертвами насильства в сім'ї стають жінки та діти. Наслідками сімейного насильства можуть бути: тілесні ушкодження, психічні розлади, самогубство, а також втрата почуття самоповаги та самоконтролю у жертви [2, с.86-87]. Як свідчать статистичні дані Західноукраїнського центру «Жіночі перспективи» більшість жінок, бажаючи зберегти родину не дивлячись ні на що, тривалий час терплять насильство від своїх партнерів, не повідомляють про факти насильства уповноваженим органам. Перед тим як звернутися до уповноважених органів від насильства потерпали 36% жінок понад 5 років, 41,3% – від 2 до 5 років. Окрім того майже ніколи жінки не звертаються за допомогою після перших випадків насильства в сім'ї [3, с.85]. У свою чергу довготривале постійне агресивне поводження здатне спровокувати в жертви відповідні насильницькі дії як стосовно агресора, так і по відношенню до інших осіб. Нагромадження болісних переживань, афективних станів і міжособистісних конфліктів у середині сім'ї, формування мотивів особистої неприязні до кривдника є чинниками, що пухлять жінку на вчинення насильницького злочину. Нерідко жінки стають жертвами сімейно-побутових злочинів в силу наявності певних гендерних кліше. Поділ сімейних обов'язків, манера поведінки відбуваються відповідно до «ролей», які виконує (або небирає на себе) чоловік або жінка. Прагнення чоловіка показати своє верховенство, повновладдя над дружиною шляхом застосування насильства породжує в жінці мотив помсти, який ґрунтується на загальних принципах формування мотивів агресивних вчинків. Зазначається, що мотиваційні витoki помсти полягають у випередженні повторної агресії іншого індивіда. Помста часто поєднується зі статусними мотивами: жінка повинна довести, що не дозволить нікому скривдити себе [4, с. 13]. Тяжкі форми фізичної агресії жінку психологічно ставлять у залежність із такими рисами як тривожність, дестимічність, застрягання, демонстративність. Особлива увага звертається на демонстративність, яка виконує у жінок функцію самоствердження. Потреба у самоутверженні, що проявляється у формі фізичної агресії, стає у злочинців-жінок нав'язливою, застрягаючою і суттєво впливає на весь спосіб їх подальшого життя та стереотипні поведінки. Психологічні дослідження показують, що агресія як фізичний акт у жінок активізується і підтримується ворожістю, а також породженими нею образами та фантазіями [5, с. 232].

Звичайно, чимало жінок плекають почуття глибокої поваги і любові до своїх чоловіків і за жодних обставин не можуть ані розірвати стосунки з останніми, ані обирати як засіб захисту від сімейних тиранів зворотне насильство. Відсутність повноцінної сім'ї утруднює виховання дітей, накладає на жінку додаткові навантаження з забезпечення матеріального добробуту родини, ускладнює її соціальне становище. У цих екстремальних, стресових конфліктних ситуаціях, викликаних сімейним насильством, жінки під осудом найближчих людей схильні до розривання соціальних зв'язків, а тривалий психотравмуючий вплив зі сторони агресора спотворює моральні цінності жінки, пригнічує її волюву свідомість. Ці обставини спонукають жінок до вживання алкоголю, наркотичних засобів, які можуть стати стимулюючими умовами вчинення не лише насильницьких, а й інших видів злочинних посягань.

До того ж неблагополучні сім'ї, серед яких і ті, де панує насильство, є одним із джерел, де зароджуються антисуспільні діяння, які вчиняються неповнолітніми особами жіночої статі [6, с. 190]. За висновками статейної психології, самостійні судження про навколишнє оточення у дівчат з'являються десь близько 8-10 років. Судження принципів «добра та зла» у дівчат сформовано вже у 3-х річому віці. Близько 9-14 років на основі суджень формуються переконання, які відстоюються у спорах як власна точка зору, і вже від 14, а то і 16 років на основі відфільтрованих, сформованих суджень починає активно формуватися світогляд – як стійкий психологічний ментальний феномен, котрий у значній мірі визначає долю неповнолітньої дівчини. Отож є всі підстави говорити про те, що у неповнолітніх дівчат до 16 років сформовані усі особливості соціального, психологічного та психофізіологічного характеру, що безпосередньо впливають на їх поведінку [7, с. 268-269]. А оскільки основним осередком, в якому в цьому віці знаходяться

дівчата є родина, безпосереднє потерпання від насильства з боку дорослих, чи опосередковане спостереження за актами насилля між іншими членами родини не може не впливати на формування їх особистості. Якими іграми буде бавитися маленька дівчинка, чому навчиться у оточуючих, кого буде копіювати, яку мету буде перед собою буде ставити, які ідеали буде сприймати – все це та багато іншого залежить вже не стільки від неї, скільки від тих людей, дорослих та однолітків, з якими вона буде жити, переживаючи повсякденні ситуації, перебуваючи у життєвих ситуаціях спостерігачем або активним їх учасником [7, с. 272]. Сімейне неблагополуччя в найширшому соціальному розумінні є чи не найважливішим показником, що впливає на стан та подальшу тенденцію злочинів вчинених неповнолітніми особами жіночої статі. Сімейне благополуччя акумулює різного виду негативні процеси та явища економічного, політичного, етико-виховного, демографічного, соціально-психологічного характеру, що відбуваються у суспільстві та детермінують поведінку неповнолітніх осіб жіночої статі та визначають їх характер. Ці процеси у загальних формах визначають умови життя у суспільстві та відповідно коригують здійснення навчального та виховних процесів з неповнолітніми дівчатами, формують їх особистість. На думку Г. М. Мінковського, дитячі роки, у процесі формування поведінки особистості є найважливішими, оскільки у значній мірі визначають формування соціальних якостей майбутньої особистості [8, с. 115]. Тому застосування насильства для вирішення проблемних ситуацій, копіювання поведінки агресора, нехтування гідністю інших людей стануть елементами звичної поведінки дівчини-підлітка спочатку серед однолітків, а потім у дорослому житті. До того ж, особистісні деформації у дівчат виникають раптово, а не формуються протягом тривалого проміжку часу. А, отже, навіть поодинокі випадки насильства міцно закріплюються у їх поведінці, яка відхиляється від вимог соціальних норм та інших стандартів соціально-позитивної поведінки [7, с. 270].

Отже, аналіз та дослідження проблеми насильства в сім'ї, як детермінанти жіночої злочинності, дає можливість зробити наступні висновки: 1.) насильство в сім'ї, що застосовується щодо до жінок їх партнерами має переважно тривалий і латентний характер. Потерпаючи від насильства роками, більшість жінок самовільно опиняються у ситуації соціальної деградації та агресивної адаптації. Ці чинники безпосередньо зумовлюють мотив помсти до свого партнера, що може мати своїм вираженням – вчинення насильницького злочину. Окрім того, застосування насильства до жінки, пригнічує почуття самоповаги в останньої, руйнує її волюву складову, що може призвести до вживання алкоголю, наркотичних засобів, іншої антигромадської поведінки, які є першим кроком до вчинення й інших злочинів. 2.) аналізуючи проблему насильства в сім'ї щодо дівчат, зазначимо, що йому притаманна властивість самовідтворення. На перший погляд здається, що переживши насильство в ранньому віці, вже неможливо здійснити його. Однак, як було встановлено, пережите насильство частіше за все спонукає до насильства в майбутньому. Дівчата, якими в сім'ї нехтують, яких принижують, зневажають і суваро карають, або які спостерігають за актами насильства відносно до інших членів родини, стають схильними до застосування насильства і у своєму повсякденному житті.

Список використаних джерел:

1. Про попередження насильства в сім'ї: Закон України від 15.11.2001 № 2789-III [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2789-14>.
2. Ярошук Н. П. Методи арт-терапії в роботі з жінками, які постраждали від сімейного насильства. Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Психологічні науки. 2013. Вип. 2. С. 86-88.
3. Федькович Г. В. Деякі аспекти кримінологічної характеристики жінок-жертв насильства в сім'ї. Митна справа. 2015. № 1 (2.1). С. 81-87.
4. Подільчак О. М. Мотиви та мотивація злочинів, учинених жінками : дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. - Харків, 2005. – 22 с.
5. Головкин Б. М. Корислива насильницька злочинність жінок в Україні: сучасний стан, тенденції розвитку. Питання боротьби зі злочинністю : зб. наук. пр. Харків: Кроссрууд, 2008. Вип. 15. С. 227-236.
6. Скриннікова Н. І. Загальносоціальне запобігання злочинам, вчиненим неповнолітніми особами жіночої статі, в Україні. Право і суспільство. 2011. № 3. С. 190-194.

7.Скриннікова Н. С. Злочинність неповнолітніх осіб жіночої статі в Україні як об'єкт кримінологічного дослідження. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. 2010. Вип. 3. С. 266-275.

8.Социально-психологическая характеристика личности несовершеннолетнего преступника : сборник научных трудов о программе исследования личности несовершеннолетнего преступника и социальной ситуации ее развития / под ред. Г. М. Миньковского. - Москва: Ротапринт Всесоюз. ин-та по изучению причин и разработке мер предупрежд. преступи, 1975. С. 115.

Міністерство освіти і науки України
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ЗЛОЧИННІСТЬ У ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ

Матеріали XVI Всеукраїнської кримінологічної
конференції для студентів, аспірантів та молодих вчених

(м. Харків, 12 грудня 2017 р.)

За загальною редакцією
професора *А. П. Гетьмана* і професора *Б. М. Головкина*

Харків
«Право»
2017

УДК 343.9.01:005.44
ББК 67.61я431
3-68

Редакційна колегія:
проф. А. П. Гетьман,
проф. Б. М. Головкін,
канд. юрид. наук, доц. О. В. Ткачова,
канд. юрид. наук, ас. О. В. Таволжанський,
канд. юрид. наук, ас. Н. В. Сметаніна,
канд. юрид. наук, ас. К. Д. Кулик,
канд. юрид. наук, ас. О. О. Шуміло,
ст. лаб. К. С. Остапко

**Злочинність у глобалізованому світі : матеріали XVI Всеукр.
3-68 кримінол. конф. для студентів, аспірантів та молодих вчених (м. Хар-
ків, 12 груд. 2017 р.) / за заг. ред. А. П. Гетьмана і Б. М. Головкіна. –
Харків : Право, 2017. – 420 с.**

ISBN 978-966-937-307-6

ISBN 978-966-937-307-6

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2017
© Оформлення. Видавництво «Право», 2017